

הצעה לעבודת-חקר : מגילת רות, פרק א'

כתיבה ועריכה : רחלה דרור, מדריכה ארצית לתנ"ך

למידת חקר הינה למידה משמעותית, רלוונטית ומסקרנת. היא מעודדת חשיבה וביטוי דעה אישית, ומזמנת ללומד רכישת מיומנויות לימוד וכישורי חשיבה מסדר גבוה. המורה חורג מתפקידו המסורתי, והופך למנחה תהליך לימודי ואישי המוביל את הלומד להיות יוזם ואחראי ללמידה תוך התמודדות עם אתגרים וקשיים.

נציע כאן **כלים בסיסיים** ללמידת חקר, ואת **שלבי העבודה** בכיתה. חשוב לסכם את עבודת-החקר ב**רפלקציה** - סיכום אישי של התלמיד על התהליך שעבר - השמעת הקול האישי. איך כותבים רפלקציה?

למשל: במה התלבטתי בבואי לבצע את המטלה? (מחשבות, רגשות, מידע אקדמי וכו'). מה למדתי על עצמי במהלך ביצוע המטלה? באילו קשיים נתקלתי וכיצד התמודדתי איתם? מה סייע לי בהתמודדות? האם אני מרוצה/לא מרוצה מאופן ביצוע המטלה? ממה אני מרוצה ומה אינני מרוצה, ומדוע? כיצד אני מעריך את ביצוע המטלה? (היבטים **עיוניים** והיבטים **אישיים** של תהליך ביצוע המטלה) **המחונן** הוא מרכיב חשוב בעבודה, לתלמיד ולמורה - הוא המציג את שלבי העבודה ואת ערכו של כל שלב.

כלים בסיסיים ללמידת-חקר

1. **מיומנות שאלת שאלות** - שאלות פשוטות של ידע והבנה, ושאלות מורכבות יותר של אנליזה וסינתזה.
2. **איתור מקורות מידע** - ספרים, מאמרים, מאמרים מקוונים, הרצאות מצולמות ועוד.
3. **סיכום מאמר** - קריאה ביקורתית.
4. **הבעת עמדה מנומקת ומבוססת**.

מדוע חשוב ללמוד ולתרגל מיומנויות אלה במהלך הלמידה בכיתה, לפני שמתחילים בכתיבת עבודת-חקר?

שאלת שאלות היא תכונה אנושית טבעית המשקפת הסקרנות הטבועה בכל אדם, קל וחומר בילד. עידוד התלמידים לשאול מגביר מעורבותם בתהליך הלמידה ומעצים את הרצון למצוא תשובות שונות לשאלה. השאלות מעוררות גירוי ומוטיבציה ללמידה ומהוות בסיס חשוב להבנת ולישום הנלמד. בהמשך יש הצעות לשאלות על רות א', וכן דף המציע פעילות בכיתה בנושא שאלות: לאחר קריאת פרק לנסח עם התלמידים שאלות שונות שמעורר הפרק (אפשר לבחור רק חלק מן השאלות שבדף).

מקורות מידע צריכים להיות אובייקטיביים ועדכניים, וכן בעלי תוקף וסמכות בתחום הדעת. חשוב להשתמש בפירוש מקראי (גורדון או הרטום), באנציקלופדיות (מקראית ועולם התנ"ך), בספרים ובמאמרים, וכן במקורות מקוונים (הרצאה מצולמת ועוד).

מיומנות הסיכום מורכבת והיא נרכשת בתהליך ומחייבת תרגול (ריבוי טיטות). בבסיסה מונחת הגדרת המשפט העיקרי, הבעת דעה על מה שנכתב או התאמת המידע החדש לידע קודם.

(* הצעה להוראת קריאה ביקורתית (לשם סיכום מאמר):

שתי קריאות ועוד אחת

רבות הן טכניקות הקריאה, ורוב הלומדים הבוגרים כבר סיגלו לעצמם את השיטה המתאימה להם, מי בקלות ומי בדרך קשה ופתלתלה. נציע כאן דרך להקל על הלומד הצעיר, ולציידו בדרך בסיסית, שממנה יצא ויפתח את דרכו לקריאה ביקורתית, מתעמקת ולומדת.

קריאה ראשונה: מהירה, רצופה, שאינה מתעכבת על הבנת הנקרא.

קריאה שמטרתה עריכת היכרות עם הטקסט, התקרבות אליו והתיידדות עימו.

קריאה שנייה: איטית ומבוקרת יותר. ספיראלית (ששבה לאחור ומתקדמת הלאה, לפי צרכי הקורא).

הטקסט כבר אינו זר לקורא, ועתה יכול להתמקד בהבנת הנקרא.

קריאה שלישית: קריאה ביקורתית, שמטרתה לדלות מידע רלוונטי.

במהלך קריאה זו מסמנים מילים בודדות וצירופי מילים. נמנעים מסימון מילות קישור למיניהן

ומשפטים שלמים. לא הופכים דף שכולו לבן לדף שכולו מסומן בצבע אחר...

לסיכום: אם נקרא ברצף את המילים והצירופים המסומנים, נמצא שיש לנו בסיס איתן לסיכום הטקסט.

על הבעת עמדה מנומקת ומבוססת תוכלו לקרוא במאמר דידקטי בקישור הבא: קביעת עמדה מבוססת.

אתרי אינטרנט מומלצים, שמכילים מגוון מקורות מידע:

תנ"ך ממלכתי

בגרות עולים

מט"ח

מקראנט

929

כותר (מט"ח) - רות בקומיקס

דעת

אוניברסיטת בר אילן, הפקולטה למדעי היהדות.

אתר הניווט בתנ"ך

דוגמאות לשאלות לפרק א' במגילת רות:

1. מהי תקופת השופטים? האם היא מיוחדת ולכן נזכרת בפרק?
2. מדוע נשארה משפחת נעמי במואב במשך שנים רבות? מדוע לא שבה ליהודה כשחלפה הבצורת?
3. אילו מין שמות יש לילדים של נעמי? מדוע נתנו להם שמות כאלה (לא נעימים)?
4. איך קורה שכלה אחת מרגישה שייכת למשפחה ולעם של נעמי, וכלה שנייה אינה חשה כך?
5. האם כלותיה של נעמי חייבות להשאיר איתה, או רשאיות לעזוב אותה? האם יש חוקים בנושא זה?
6. מה גורם לנעמי לחשוב כי גורלה המר הוא תוצאה של עונש מה' על חטא שחטאה (או שמפחתה חטאה)?
7. מה מניע את רות לראות בנעמי את משפחתה היחידה?
8. האם יש משמעות מיוחדת לשמות הנשיים במגילה?
9. האם נעמי צודקת בכך שקוראת לעצמה "מרא"?
10. מדוע חזרת נעמי טלטלה את אנשי בית לחם? אילו רגשות (או מחשבות) עוררה בהם בשובה למולדתה?
11. מה ניתן ללמוד מריבוי המילים משורש ש-ו-ב בפרק? האם יתכן שמטרתו רק לדבר על חזרת נעמי למולדתה?
12. מדוע רות נשבעת לנעמי? האם יש לשבועה תפקיד מיוחד בכלל ובסיפור נעמי בפרט?

הצעה לשאלות נוספות, בהתבסס על הדף "שאלת שאלות ברמות שונות":

במה מתבטאת ... ?	אהבה / נאמנות / טינת אנשי בית לחם
מה ניתן להסיק מ... על... ?	מיחס החברה על פתיחותה לקבל לחיקה אנשים
מהי הרגשתו של אדם ש... ?	לא מתקבל בחברה בזרועות פתוחות / ממיר את דתו
איזה פתרון היית מציע ל... כדי... ?	נעמי כדי לחוש נוח יותר במולדתה?
האם נראה לך מוצדק מעשהו של... ?	ערפה / אנשי בית לחם
האם גם היום יכול סיפור זה לשמש סמל ל... ?	אהבה ומסירות
התיתכן כיום התרחשות דומה ?	גירור בגלל אהבת ישראל או בגלל אהבת אדם

שאלת שאלות ברמות שונות

שאלות ברמת ידע

מה ?

מי אמר למי ?

מתי ?

היכן ?

שאלות ברמה של הבנה ושל יישום

על מי מסופר ?

מהי משאלתו של... ? מהי המשימה שמוטלת על... ?

הסבר את הרעיון העיקרי... הסבר את העקרון של...

מה ההבדל בין... לבין... ? ציין קווי דמיון בין... לבין... ציין הבדלים בין... לבין... (העזר בתבחינים הבאים)

כיצד תסביר את המשפט..... ?

כיצד ניתן ליישם את הפתרון של... בעניין... ?

שאלות ברמה של אנליזה

- הסבר תופעות/עובדות לאור סיבה/גורם - מה הסיבה להעדפת... על... ? מה מניע את... ל... ?

- היקש מן הכלל אל הפרט - מה ניתן לצפות מ... על/ביחס אל... ? מה ניתן לומר על... על-פי... ?

מה ניתן להסיק מ... על... ? מה ניתן ללמוד על... ?

- מציאת עובדות - מהן ההוכחות בסיפור ש... ? במה מתבטאת... ? מה בקטע מהווה אישור ל... ?

שאלות ברמה של סינתזה

- עריכת תחזית או ניחוש - מהי הרגשתו של אדם ש... ? מה היו הפרטים שהיית... ?

- פתרון בעיות - איזה מבנה היית מציע ל... בהתחשב ב... (כמות, אוכלוסיה).

איזה פתרון היית מציע ל... כדי... ? הצע ל... דרכים ל...

- יצירת קשרים מקוריים - ראיין את... בנוגע לנושא... מה קרה בין... ל... ומה יקרה לאחר מכן ?

לפניך ציור המתאר את... המשך את תיאור ה... כתוב דו-שיח בין... ל... כתוב את מחשבותיו של...

שאלות ברמה של הערכה

- חוות דעת על נושא - האם נראה לך מוצדק מעשהו של... ? מהי, לדעתך, תרומתו של אחד מהם ל... ?

האם, לדעתך, הפתרון של... לבעיית... הוא הטוב ביותר שניתן למצוא ?

- שיפוט תקפותו של רעיון - האם גם היום יכול סיפור זה לשמש סמל ל... ? התיתכן כיום התרחשות דומה ?

על מה חשבה... לאור הנורמות השולטות כיום בחיינו ?

- שיפוט איכותי של פתרון לבעיה - מה דעתך על הפתרון של... ? מה דעתך על הדרך שנקט ?

- הערכת איכות של יצירה - לפניך שני ציורים/שירים. איזה מהם מביע טוב יותר את... ? מדוע ?

הצעה לתכנית עבודה בכיתה

השיעור הראשון יוקדש להכנה:

חלוקה לצוותי עבודה (2-3 תלמידים); קריאת והבנת המחווה, תהליך העבודה ושלבי העבודה; שיח כיתתי על מהות ומשמעות עבודת-צוות.

שלבי העבודה בכיתה:

- שלב 1 - קריאת הפרק כמה פעמים תוך שימוש בפירוש ובכל אמצעי תיווך אחר במטרה להבין את הסיפור.
- שלב 2 - לאחר קריאת הפרק והבנתו כותבים סיכום קצר של תוכן הפרק.
רצוי לשבח בסיכום ציטוטים (תוך ציון מראה מקום).
- שלב 3 - לעורר שאלות רבות ככל האפשר; שאלות ברמות שונות, מרמת פענוח הכתוב ועד שאלות מורכבות. פעילות זו מעודדת סקרנות ומטפחת חשיבה ביקורתית ורחבה, המוציאה את הלמידה אל מחוץ לסיפור עצמו אל חיי היום-יום, לדיון בערכים ובדילמות ועוד.
- שלב 4 - בשלב זה הלומד בוחר בעניין המסקרן אותו ביותר (חשיבה ביקורתית).
הוא נדרש להמליץ את דעתו, מחשבותיו (ואולי גם רגשותיו), מה שהוביל אותו לבחירה זו.
אפשר לבחור שאלה אחת שבה תתעמק כל הכיתה.
- שלב 5 - התלמיד מחפש מקור מידע (ספר, מאמר, הרצאה מצולמת וכדו'), מעיין בו בקריאה מרפרפת במטרה לאתר מידע שיתאים לענין שבחר לחקור. לאחר רכישת הידע החדש הוא נדרש לסכמו - זוהי הבניית ידע, שהיא מהות הלמידה העצמאית - את הידע שרכש הופך הלומד לידע שלו - הסיכום שכתב.
אפשר לבחור מקור מידע אחד שבו תעסוק כל הכיתה.
בקישור מובא לקט קטעי מאמרים מעובדים איתם ניתן לעבוד בכיתה.
- שלב 6 - צבירת ושילוב ידע שנצבר. כתיבת סיכום שמייצג את כל הידע שנצבר (תוכן הפרק, מידע/עמדה מן המאמר, עמדה אישית, מסקנות מדיוני הכיתה ועוד).
- שלב 7 - התלמידים יציגו בכיתה (הוראת עמיתים) את למידתם: תובנה אחת, דעה אישית, מקור מידע וכו'. הצגת הלמידה יכולה להיעשות בדרך אישית: מצגת, ציור שמציג את תפיסתם, שיר, המחזה, פיסול וכל דרך אחרת שיבחרו לבטא את למידתם ועמדתם בנושא שחקרו.

תכנית העבודה בטבלה

<u>תהליך</u>	<u>מטרה</u>	<u>למידה</u>	<u>מיומנויות וכלי-עזר</u>	<u>מחון מפמ"ר</u>
שלב 1	- הבנת הנקרא. - שימוש בפירוש מילים.	קריאת רות, א'.	- קריאה בתנ"ך. - ספר מפורש, מקראנט, אתר בגרות עולים.	מהות הלמידה – 55% א. הבניית גוף הידע: התייחסות לפסוקים ולשאלות שהם מעוררים. ב. שימוש במקורות מידע מגוונים.
שלב 2 15%	- הבעה בכתב. - שימוש בציטוטים.	כתיבת סיפור הפרק, תוכנו והתרחשויותיו בפירוט.	- עבודת צוות. - הנחיית מורה.	
שלב 3 15%	- שאלת שאלות. - פיתוח וטיפול חשיבה עצמאית וביקורתית.	חיבור 7-10 שאלות, שאין להן מענה בפרק.	רכישת ותרגול המיומנות בכיתה בשיעורים קודמים.	
שלב 4 10%	- חשיבה ביקורתית. - הבעת עמדה מנומקת.	התמקדות באחת השאלות תוך נימוק הבחירה.	- עבודת צוות. - הנחיית מורה.	
שלב 5 15%	- קריאה ביקורתית. - רכישת ידע חדש. - סיכום מקור מידע.	- איתור מקור מידע הקשור לשאלה. - קריאת וסיכום המאמר.	- קריאה מרפרפת וקריאה ביקורתית. - הבניית ידע חדש על סמך מקורות מידע.	
שלב 6 20%	- צבירת ושילוב ידע שנצבר. - גיבוש הידע וביטוי בכתב.	גיבוש וניסוח עמדה לגבי השאלה הנבחרת, על סמך כלל התובנות שנרכשו (פירוש, שאלות ומאמר).	- חשיבה ביקורתית. - הבניית ידע.	דעתך - 10% הקול האישי של התלמיד העולה מן העבודה, הבעת עמדה עצמאית מנומקת ומבוססת. תהליך הלמידה – 10% פתרון בעיות ומפגשי למידה ועמידה בלוי"ז
שלב 7 25%	- ביטוי ידע ועמדה אישית בדרך יצירתית.	- תכנון ויצירת ביטוי אישי. - הוראת עמיתים.	- רפלקציה - סיכום אישי. - פרזנטציה בכיתה.	רפלקציה 10% הצגת הלמידה – 15% א. אסתטיקה ואופן ההגשה. ב. פרזנטציה /שיתוף בלמידה/עבודת צוות.